

Nr 484.

Av herrar **Herlitz** och **Franzon**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken, m. m.

I anledning av proposition nr 232 angående lönerreglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken m. m. få vi anföra följande.

Departementschefen anser, att lönekommitténs förslag kan läggas till grund för principbeslut om lönerreglering för privatläroverkens lärarpersonal. Han förordar dock jämkning på en punkt — anställningsformen för de ordinarie lärarna — och föreslår, att ett par andra punkter — beträffande rätten till sjukvårdsförmåner samt rektorernas anställnings- och avlöningsförhållanden — icke nu upptas till prövning. Statsrådets mening är slutligen, att förslag till avlöningsbestämmelser och statsbidragsgrunder skola underställas 1951 års riksdag.

Ehuru riksdagen således nästa år får tillfälle att överväga sistnämnda frågor, anse vi oss dock redan nu böra framhålla en omständighet, som har principiell betydelse och som är av vikt för departementets fortsatta arbete i detta ärende.

Såsom framgår av propositionen har 1944 års lönekommitté anfört, att vissa skolor redan helt eller delvis reglerat lönerna för sina lärare, varav givetvis följer, att den föreslagna lönerregleringen inte kommer att medföra någon höjning av lönerna i dessa skolor. Kommittén har ansett, att i dessa fall någon höjning av statsbidraget inte är nödvändig. Statsbidragsökningen skulle endast komma de skolor till del, vilka ännu icke reglerat sina lärares löner.

Vi ha här en avvikande mening. Om huvudmannen för en privatskola redan — kanske sedan många år tillbaka — genom stora ekonomiska uppoffringar ordnat så, att skolans lärare inte befunnit sig i en sämre löneställning än deras kolleger vid statsläroverken, bör — enligt vår mening — ett så föredömligt handlingssätt icke lönas med att skolan ställes utanför den ökade hjälp, som staten nu vill ge de privata läroverken. I all synnerhet gäller detta varje sådan skola, som genom en framsynt lönepolitik vid skolan lyckats binda dugliga lärare, vilka medverkat till att skapa en skola, som under en lång följd av år helt fyllt ett statsläroverks uppgift i en folkrik trakt, där staten i annat fall nödgats nedlägga avsevärda kostnader för ett där nödvändigt statligt läroverk.

Av de inkomna yttrandena framgår, att skolöverstyrelsen i den fråga vi här upptagit helt avvikit från lönekommitténs förslag, i det att överstyrelsen föreslagit, att statsbidrag skall utgå efter en enhetlig procentsats,

förslagsvis 70 procent av de faktiska kostnaderna för lärarna. Även statskontoret, statens lönenämnd och Svenska stadsförbundet motsätta sig kommitténs förslag till statsbidragsbestämmelser. Centralstyrelsen för flick- och samskolläraryrket har ett uttalande i detta ärende, som icke anförts i propositionen, men som bör uppmärksammas. I sitt yttrande den 27 mars 1948 över lönekommitténs förslag anför centralstyrelsen nämligen:

»Löneregleringen skall enligt förslaget möjliggöras genom en samtidig ändring av statsbidragsbestämmelserna. Centralstyrelsen vill i detta hänseende såsom en rättvis fordran hävda, att statsbidragens fördelning på de olika privatläroverken bör ske på sådant sätt, att icke läroverk, som på ett föredömligt sätt redan helt eller delvis reglerat sina lärares löner, komma i en sämre ställning med hänsyn till statsbidraget än de andra skolorna.»

I detta sammanhang vilja vi fästa riksdagens uppmärksamhet på att några av privatskolorna och bland dem i synnerhet två skolor, som sedan länge, var och en på sin ort, fyllt ett statsläroverks uppgift, redan blivit satta i en sämre ställning än de övriga i fråga om statens bidrag till lärarlöner. Orsaken härtill är den i propositionen omnämnda maximeringsregel, varmed vissa statsbidrag förbundits. Denna regel tillkom år 1941 och återfinnes i kungl. kungörelsen angående tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid privatläroverk (1941: 404) med följande lydelse:

»Tillfällig löneförbättring — — — må utgå till kvinnlig föreståndare eller ämneslärare allenast i den mån löneförbättringen, tillsammans med vederbörandes övriga löneförmåner vid tjänsten, icke uppgår till högre belopp än avlöningen till kvinnlig rektor respektive ämneslärare i motsvarande åldersgrupp och på samma dyrort vid jämförlig kommunal flickskola.»

Denna bestämmelse tillkom i samband med förhöjning och dyrortsgradering av den av statsmedel utgående tillfälliga löneförbättringen till privatskolornas ämneslärarinnor.

Även privatskolornas manliga ämneslärare åtnjuta statsbidrag i form av tillfällig löneförbättring, vilken för närvarande är maximerad till 2 500 kr. Det till varje lärare utgående beloppet fastställdes av Kungl. Maj:t enligt en av statskontoret föreslagen regel, varigenom maximibeloppet »minskas med så mycket, som lärarens faktiskt utgående avlöning överstiger den avlöning, som uppbäres av motsvarande befattningshavare vid allmänt läroverk i den ortsgrupp, som fastställts för skolorten i fråga».

I samband med den förhöjning av statstjänstemännens löner, som ägde rum den 1 juli 1947, erhöilo lärarna vid privatskolorna förhöjt statsbidrag i form av ett särskilt lönetillägg, vilket även förbands med en maximeringsregel av i huvudsak samma lydelse som den förut återgivna.

Avsikten med maximeringsregeln synes ha varit att genom denna bestämmelse förhindra, att en lärare genom förhöjningen av den statliga delen av hans lön skulle erhålla en sammanlagd lön, överstigande lönen till motsvarande befattningshavare vid statligt läroverk eller kommunal flick-

skola. Av statsutskottets utlåtande 1941, nr 107, framgår emellertid, att man vid bestämmelsens formulering icke beaktat, att vissa privatläroverk i förhållande till sina lärare förbundit sig att, utöver den av staten såsom villkor för statsbidrag fordrade minimilönen och de statliga bidragen till lönen, ge dem en så stor fyllnadslön, att de sammanlagda löneförmånerna uppgå till ett högre belopp än det, som skulle tillkomma en lärare vid statsläroverk eller kommunal flickskola i samma ortsgrupp. Av propositionen framgår att detta bl. a. gäller för samskolorna i Djursholm och Saltsjöbaden, vilka garanterat sina lärare löner efter ortsgrupp 5 (Stockholm) i stället för ortsgrupp 4. En anledning härtill torde vara, att en lärare inte har lägre levnadskostnader i dessa orter än i huvudstaden. Åtskilliga av lärarna vid de nämnda skolorna äro för övrigt bosatta i Stockholm. Till de manliga lärarna i dessa skolor utgår även ett kommunalt lönetillägg på mellan 300 och 400 kr., vilket torde få anses utgöra en kompensation för den förlust av lönetursrätt, som privatanställningen förorsakar. Uppenbart är, att det förelegat starka och väl godtagbara skäl för de nämnda skolorna — och för andra privatläroverk i liknande ställning — att hålla högre löner än statsläroverken, och lika tydligt är, att tillkomsten av maximeringsregeln icke har kunnat berättiga dessa skolor att bryta sina löneavtal med lärarna och sänka deras löner till den nivå, som vid maximeringsregelns avfattande har förutsatts vara den maximalt förekommande.

För de nämnda skolorna ha myndigheterna — skolöverstyrelsen och vederbörande länsstyrelse — tillämpat maximeringsregeln på så sätt, att det statsbidrag, som utgått till lärarlön i form av tillfällig löneförbättring och särskilt lönetillägg, minskats med det belopp, varmed varje enskild lärares lön överstigit lönen till motsvarande befattningshavare vid allmänt läroverk eller kommunal flickskola i den ortsgrupp, som fastställts för skolorten i fråga, alltså enligt samma regel, som Kungl. Maj:t använt vid beräkandet av den tillfälliga löneförbättringen åt de manliga lärarna. Statsbidraget till lärarlönerna har dessutom ytterligare minskats därigenom, att de på den tillfälliga löneförbättringen utgående dyrtids- och kristilläggen samtidigt automatiskt blivit sänkta. Det är ganska naturligt, att denna tillämpning av maximeringsregeln av de berörda skolorna uppfattats som en stor orättvisa, eftersom dessa skolor i stället borde ha rönt uppmuntran och stöd från statens sida.

Ehuru det, som ovan framhållits, kan ifrågasättas, om maximeringsregeln borde ha tolkats på nyssnämnda, för vissa privatskolor oförmånliga sätt, har på senaste tiden en ännu ogynnsammare tolkning av regeln föreslagits. Sålunda har den revisor, som av statlig myndighet tillsatts för att granska Saltsjöbadens samskolas räkenskaper, gjort anmärkning mot att särskilt lönetillägg över huvud taget utbetalats till lärarna vid denna skola. Denne revisor har nämligen tolkat maximeringsregeln så, att statsbidraget i fråga skall utgå endast om detta bidrag tillsammans med övriga löneför-

måner icke överstiger lönen till motsvarande befattningshavare i samma dyrtorsgrupp — en tolkning, som icke blott förefaller, rent språkligt sett, oriktig utan dessutom ställer nu ifrågavarande skolor inför betydande ekonomiska svårigheter och risker. Under hand har det nämligen från riksräkenskapsverkets sida gjorts gällande, att denna tolkning skulle vara riktig och på grund därav retroaktiv återbetalning kunna krävas från vissa privatläroverk av hela det statsbidrag, som dessa skolor under de senaste tre åren uppburit i form av särskilt lönetillägg och tillfällig löneförbättring samt dyrtids- och kristillägg på löneförbättringen. En följd härav skulle även bli, att de nämnda skolorna skulle få sina statsbidrag starkt reducerade under den tid, som återstår, innan nya statsbidragsbestämmelser träda i kraft.

Även om denna till sina verkningar absurda tolkning av maximeringsregeln icke skulle komma att tillämpas, så innebär även den hittills tillämpade, mer förnuftiga tolkningen av denna regel en orättvisa mot skolor, som varit av stor betydelse för vårt undervisningsväsende. Det är dessa irrationella förhållanden, som lönekommittén genom sitt förslag vill låta bestå för all framtid. I propositionen har icke anmälts någon avvikande mening på denna punkt.

Nu ifrågavarande spörsmål är av den största betydelse för privatläroverken, vilka icke minst i rådande läge ha en viktig uppgift att fylla i den hårt trängda skolorganisationen. Såsom ovan anförts ger tydligen den hittills gällande maximeringsregeln rörande statsbidragen rum för tolkningar, som ställt vissa privatläroverk i ogynnsammare läge än andra. Lönekommitténs förslag innebär i själva verket, att denna diskriminering av vissa skolor i statsbidragshänsende skall fastställas för framtiden därigenom, att statsbidragen i vissa fall skola beräknas med hänsyn till förhållandena under läsåret 1948/49. Till följd härav bör förslaget i denna del göras till föremål för förnyad, allsidig utredning i så god tid, att ett nytt fullständigt utarbetat förslag kan antagas av 1951 års riksdag och träda i tillämpning den 1 juli 1951.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 232 angående lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken m. m. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att vid den fortsatta utredningen rörande utformandet av statsbidragsbestämmelser för nämnda läroverk här ovan anförda synpunkter måtte beaktas.

Stockholm den 21 april 1950.

Nils Herlitz.

L. Franzon.